

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tyrocinium Artis Oratoriæ Sacræ Et Profanæ

Moine, Joseph

Solodori, 1714

Liber V. De quinta parte Eloquentiæ, seu de Pronuntiatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68834](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68834)

LIBER V.

De quinta parte Eloquentiæ, seu
de Pronuntiatione.

CAPUT I.

De Pronuntiatione in genere.

I. **Q**uid est Pronuntiatio? Resp. Vulgò vocatur Actio, estque Vocis ac Gestûs in proferenda oratione cum dignitate moderatio. Pronuntiatio quid.

Cum dignitate, inquam, seu decentia: neq; enim histrionicæ gesticulationes, incompositi motus, incultæ corporis constitutiones, inconditæ vociferationes, quæ quidem à sacris pulpitis longè debent abesse, Pronuntiationis nomine veniunt. Modus autem Actionis ex optimorum Oratorum frequenti consideratione discendus est.

II. Quid confert orationi Pronuntiatio sive Actio? Resp. Cicero L. 3. de Oratore n. 31. *Actio in dicendo una dominatur. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest: mediocris, hac instructus, summos sæpe superat. Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cum rogaretur, quid in dicendo esset primum, huic secundas, huic tertias. Et in Oratore ad Brutum n. 10. Est enim actio quasi corporis quedam eloquentia, cum constet è voce atq; motu.* Ejus utilitas.

Varietas.

III. Estne aliqua actio, quæ universaliter omni orationi conveniat? Resp. Nulla ratione; uti rursus Cic. L. 3. de Orat. n. 31. Nam & cause capitum alium quendam verborum sonum requirunt, alium rerum privatarum atq; parvarum; & aliud dicendi genus deliberationes, aliud laudationes, aliud iudicia, aliud sermones, aliud consolatio, aliud objurgatio, aliud disputatio, aliud historia desiderat. Refert etiam, qui audiant, senatus, an populus, an iudices: frequentes, an pauci, an singuli: & quales ipsi quoq; oratores, qua sint aetate, honore, auctoritate, debet videri: tempus pacis, an belli; festinationis, an otij. Itaq; hoc loco nihil sanè est, quod præcipi posse videatur, nisi ut figuram orationis plenioris & tenuioris, & item illius mediocris, ad id, quod agimus, deligamus. Ornamentis iisdem uti ferè licebit, aliàs contentiùs, aliàs summissiùs: omnique in re posse, quod deceat, facere, artis & natura est; scire, quid, quandòq; deceat, prudentia.

CAPUT II.

De prima parte Pronuntiationis,
seu de moderatione vocis.

Vox sit sonora.

I. **Q**ualis universim debet esse vox? Resp. Cic. L. 3. de Orat. n. 40. Vocis sonus est ipse moderandus. Nolo exprimi litteras putidiùs, nolo obscurari negligentius, nolo verba exiliter exanimata exire, nolo inflata &

an

anhelata gravius. Itaque vox sit 1. *Sonora*, & saltem tam fortis, ut à quovis auditore possit bene percipi in eo spatio, in quo dicitur.

2. *Nitida*, hoc est, non aspera; nec contrà sub-^{nitida,} furda, cava, tenuis, fracta: non rudis, immanis, rauca, strepera: nec sit varia, quæ scilicet dicenti non semper pareat; non pinguis, non mollis & effæminata, non per nares media ex parte extrusa, non denique parùm durabilis, & receptu difficilis.

3. *Articulata*, sive quæ singulas syllabas, præsertim ^{articulata.} postremas, distinctè exprimat, quas tamen non pauci cum magna molestia auditorum aut absorbent, aut deformiter contrahunt.

Ut autem necessaria est distinctio verborum, ita permolesta illa quorundam lentitudo, singulas syllabas, & propemodum litteras computantium, & odiosè in aures annumerantium. Neque verba tantùm decet esse articulata, sed sermo totus ita sit distinctus, ut finito Inciso aut Membro non nihil brevius, aliquantulum verò longius finita Periodo aut sensu vox interquiescat.

Hæc separatio efficit, ut mediocris vocis Orator meliùs intelligatur, quàm clamosus alius, qui tali moderatione non utitur. Legantur quæ Cic. L. 3. ad Heren. n. 21. & 22. docet. Inter alia habet: *Intervalla vocem confirmant: eadem sententias concinniores divisione reddunt, & auditori spatium cogitandi relinquunt.*

4. Nec nimum diducatur os, nec contrahatur.

hatur. Prius qui faciunt, inconditas voces evolvunt; alterum vocem intercludit. 5. Neque tarda sit loquela, neque præceptis. Illud fastidium creat auditoribus, hoc juvenem sapit, qui memoriam jaçtat, nec auditoribus satis spatii permittit, ut possint dicentem cogitando & intelligendo assequi. 6. Vox non nimium extollatur, aut deprimatur, sed loco se accommodet. Sunt tamen, in quibus altius loqui, nihilominus non vociferari, licet, orationis partes; sunt, quæ remissio-rem vocem exigunt, uti dicitur. Nimi-um clamor ipsum dicentem ita fatigat, ut in fine, quando potentior esse deberet oratio, viribus destituatur. Sit itaque vox urbana, suavis citra lenocinium, & affectationem, ut cum voluptate audiatur. 7. Cavendum, ne ita dicat, ut canere potius videatur. Maximè ne ita certi tractûs ac longitudinis tonos assumat, ut iidem semper recurrant, &, sive sensus finitus sit, sive medius, tonus idem ab initio repetatur. Quo nescio, an quidquam sit magis tædiosum & infulsus. Provenit hic defectus à mala consuetudine, quam studiosè corrigere convenit. Est quidem tenuis aliquis veluti cantus, seu vocis flexus, in Interrogatione, Exclamatione, &c. Sed de isto hîc non est sermo. 8. Vitandum denique vitium, quod *Monotonia* vocatur, quo scilicet eodem prorsus vocis sono, sine ulla variatione, oratio

con-

continuatur, quod mirè dicentem & audientem fatigat, omnémque ornatum Figuris, & vim orationi, adimit. Quid, quòd ipsa natura nos edocet pro diversitate rerum aliter atque aliter vocem inflectere? Alio utique modo proferimus res jucundas, alio tristes; alio loquimur irati, alio supplices, alio consolantes, alio corripientes; alio petimus veniam, alio minitmur, &c. Quòd propiùs verò sermo accedit ad naturam, eò est gratior; quò magis ab ea recedit, eò magis offendit. Sed hæc distinctiùs explicanda sunt.

II. Pro quarum rerum diversitate vox varianda est? Resp. 1. Pro diversitate partium orationis. 2. Subjecti, de quo loquimur. 3. Figurarum. 4. Affectuum. 5. Verborum magis aut minùs consonantium. 6. Periodorum. Hæc nunc singillatim prosequamur.

III. Quæ vox variis orationis partibus convenit? Resp. *Exordium* pronuntiatur voce moderatâ, gravi, tranquillâ & modestâ. Mirantur auditores *Exordium* clamoroso. Demissiùs prolatum eosdem languidos facit. Modestia dicentis, tanquam reverentiæ signum, in principio exhibitum, ipsos conciliat. Cic. L. 2. de Orat. n. 317. *Neq; est dubium, quin Exordium dicendi vehemens & pugnax non saepe esse debeat.* Et L. 3. ad Heren. n. 22. *Utile est ad firmitudinem vocis, sedata vox in principio.*

Qualis in variis partibus orationis.

capio.

cipio. Quid insuavius, quàm clamor in Exordio. Non negat tamen, Exordia, quæ aliquando ex abrupto cum vehementiore aliquo Affectu sumuntur, acriorem etiam vocem postulare. *Narramus* voce clara & aperta, semper tamen conformi rerum naturæ, quas recensemus. *Confirmamus* voce concitatiorē, firma & mascula, ad majus pondus rationibus addendum: variâ tamen pro diversitate Figurarum, & Affectuum, de quibus postea. *Peroratio* exigit vocem excitatam, vividam, & vehementem; in hac enim parte contendit Orator corda movere & vincere. Cic. L. c. n. 21. *Ex uno spiritu continenter multa dicere in extrema convenit oratione.* Et n. 213. *In genere dicendi, quod ad vitam & mores accommodatur, & principia tarda sunt, & exitus tamen spissi & producti esse debent.*

In diversis
subjectis.

IV. Quæ diversa subjecta, de quibus loquimur, decet? Resp. In precibus sit lenis & demissior. In suasionibus, monitionibus, pollicitationibus, & consolationibus gravis. In hortationibus fortis. In exponendo recta & æquabilis. In operibus mirabilibus naturæ & divinæ potentiæ cum gravitate & sono admirationis. In laude boni plena, elevata, & cum sono approbationis, atque æstimationis. In vituperio mali fortis, commota, cum sonitu indignationis & horroris. In jucundis & felicibus clara & hilaris. In adversis & lugubribus gravis & querula. In sub-

sublimibus magnifica. Tenera & suavis, dum sermo est de Bonitate; vehemens contra & minax, cum de Justitia & pœnis divinis aut enormitate peccati; querula cum de miseris peccatorum agimus, Quia tamen inter has ipsas res una major est altera, v.g. Parricidium Furto, mirabilia cœli mirabilibus terræ, &c. rei magnitudinem vocis quoque modus prudenter sequatur.

v. Quæ vocis mutatio in Figuris assumitur? Resp. Longum esset singulas prosequi. In Figuris. Præcipuarum variatio talis est. *Interrogatio* habet naturalem quendam sonum & inflexionem, plerumque circa finem, ab experientia notioem, quàm ut explicari debeat. In leniore tamen Interrogatione lenius, in acriore acrius sonat. Eodem modo *Exclamatio* & *Optatio* sonum seu accentum habent, à natura nobis cognitum. *Antitheses* petunt duos sonos distinctos, in priore contrario magis elevatum; in altero ipsi opposito nonnihil demissioem. *Apostrophe* metitur vocem juxta suum subjectum, ut num. præc. de admonitione, hortatione, &c. dictum est. *Communicationis* par ferè est ratio. *Subjectionis* prior pars tenet modum Interrogationis; altera profertur semper voce quadam demissioem. *Prosopopœia*, uti sermonem alterius introducit, ita fit voce taliter mutata, ut appareat, Oratorem loqui non suo, sed alterius nomine; idque pro diversitate subjecti

subjecti variè, v.g. in precibus demissâ, in exprobratione ingratitude mixtâ ex querula & irata. Per hoc non doceo, imitandam esse in omnibus vocem, v. g. puero aut foeminae naturalem. *Instando & urgendo* adversarium vox est gravis & acris. In *Obsecratione* tenera & ad motum comparata. *Suspensio & Dubitatio* habent in propositione & remotione modum supra in subjectione indicatum; conclusio verò earundem voce firmiore enuntiatur. Et sic de reliquis, quarum omnium pronuntiandi modos facilius est discere observando bonos actores, quàm præcepta legendo.

In Affectibus.

VI. Quomodo Affectus vocem variant?
 Resp. Neque hîc multis præceptionibus opus est, sed unicâ. Vocis modus imitetur cujusque Passionis, quam Orator excitare molitur, naturam. Ea nempe ratione vocem inflectat, qua inflectunt tali Passione à natura agitati, aut eam alteri imprimere volentes. Hanc rationem, quod suo loco monui, facilius Orator assequetur, si seipsum prius conetur commovere illo Affectu, ad quem alios cupit incitare. Ita fiet, ut sponse sua in *Ira* sit usus voce acutâ, incitatâ, & crebro incidente; in *Tristitia* fractâ; in *Commiseratione* flexibili; in *Timore* dejectâ & hæsitante; in *Gaudio* tenerâ, effusâ, hilari; in *Amore* affabili & amœnâ; in *Odio* asperâ & severâ; in *Spe* nonnihil elatâ & firmâ; in ostensione

stenfione *Doloris* ob acceptam injuriam, elevatâ, vehementi, & ardenti; & ita in reliquis. Cic. L. 2. de Orat. n. 214. *Illud autem genus orationis non cognitionem judicis, sed magis perturbationem requirit, quam consequi nisi multa, & varia, & copiosa oratione, & simili contentione actionis nemo potest. Quare qui aut breviter aut summissè dicunt, docere judicem possunt, commovere non possunt, in quo sunt omnia.*

VII. Quid in pronuntiatione nonnullorum verborum servandum? Resp. Verba In quibusdam verbis, magna, & majorem in se sublimitatem continentia, efferantur cum aliqua gravitate & magnificentia, cujusmodi sunt: *Admirabilis, Immensus, Augustus, Incredibilis, Sublimis, Majestas, Omnipotentia, &c.* Particulæ affirmativæ firmiter, ut: *Profectò, certè, Enimvero, necessariò, absolutè, infallibiliter, violenter, &c.* Verba malum aliquod significantia cum accentu tristi, qualia sunt: *Infelix, Funestus, Lugubris, Deplorandus, Desperatus, &c.* Quæ ad vituperium referuntur, voce elatâ, comotâ, & velut horrente, ut: *Execrabilis, Atrox, Immanis, Enormis, Monstrosus, sacrilegus, &c.*

VIII. Qualiter variatur vox in Periodis? In Periodis.
Resp. Periodus inchoëtur nonnihil profundiore voce (non tamen semper eodem modo, ne superius rejecta cantilena prodeat) quæ sensim se extollat, donec Periodus sit absoluta. In fine diligenter curetur distincta expressio postremæ syllabæ, maxi-
mè

mè si contineat vocalem, quæ propter obscuritatem aut teneritudinem minùs soleat percipi, quales sunt : I. U. E. Idque potissimùm observandum, quando adsunt frequentes auditores : docet enim experientia, quòd, quò plures adsunt, eò vox, & nominatim ultima syllaba, debiliùs ad aures accidat, ita quidem, ut, quando putat O-rator, se ad hoc incommodum prævertendum ultima nimis durè exprimere, nihilominus vox non fortior proveniat, quàm in ordinario sermone coram paucis, nisi valde robusta sit, aut resonans. Periodus juxta Ciceronem non deberet esse longior, quàm ut uno spiritu commodè possit pronuntiari. Si tamen inter loquendum, aut antea, sentiat, aliquam esse, quæ extensionem spiritûs excedat, inter dicendum sic respiret, ut non penitus interrumpat; sed potiùs ad finem Membrorum vel Incisorum brevia recipiendi spiritûs intervalla, quæ minùs adverti possint, captet.

Defectus vo-
cis quomodo
juvetur.

IX. Quomodo curari potest naturalis defectus vocis? Resp. *Debilem* multi juvant se circa renes cingulo latiore constringendo: *Brevem*, id est minùs durabilem, sibi aptando Periodos minùs longas, aut ante concionem fumendo aliquid, quo confortentur, aut interquiescendo; quod ultimum tamen multis parùm probatur: *Raucam* certis liquoribus, gutturi deleniendo idoneis. Re-
ferre

ferre hîc juvat ex Quintil. L. II. c. 3. quomodo Græcæ Eloquentiæ princeps Demosthenes suos hujusmodi defectus correxerit. Laborabat linguâ blæsâ & lentâ ; privatim loquens calculo in os ingesto volubiliorem, & ad voces articulandas magis flexilem reddebat. Brevem halitum emendavit, aliquas Periodos pronuntiando, dum celeriter colles arduos conscendebat. Debilitatem vocis roborabat declamando orationes ad litus maris æstuantis, ubi sonitum fluctuum sua voce superare contendebat. Gestum verò stans ante prægrande speculum ordinabat. Ita alii constrictis renibus in densiore sylva declamando suam vocem ad justam firmitatem perduxerunt.

CAPUT III.

De secunda parte Pronuntiationis, seu de moderatione Gestûs.

I. **Q**uid est Gestus ? Resp. Est oris, totiusque corporis decens motus, & ad ea, quæ dicuntur, apta conformatio. Quid Gestus.

II. Quid in compositione totius corporis observandum? Resp. Status ipsius sit erectus, h. e. non antrorsum incurvus, non ad latus inclinatus, multò minùs cathedræ inurbane innixus; sed virilis & gravis, non tamen ita, ut superbiam aliquam sapiat. Itaque levitas Observanda universim.

vitas

vitas motûs, & nimia quædam vivacitas actionis dedecet, histrionibus magis propria, quàm sacris Oratoribus. Vice versa corpus non sit rigidum & instar statuæ immobile, sed si motu aliquo sit opus, fiat is cum decentia.

III. Quid universim in Gestu observandum? Resp. I. Varietas, sicut in voce. 2. Ne quid nimium sit, aut nimis exquisitum, aut, ut vocant, affectatum. 3. Quicumque motus, cum sit institutus, ut Oratorem juvet, non aliter est adhibendus, quàm ut animi motus indicet, aut rem, quæ solis verbis non satis exprimeretur, meliùs oculis ipsis subiiciat.

Speciatim
circa caput,

IV. Quid de *Capite* præcipitur? Resp. I. Non abjectè & seniliter propendeat. 2. Non superbè sit erectum. 3. Non inclinetur in latus, nisi ad languorem exhibendum. 4. Non juveniliter, nec frequenter, moveatur, gyretur, aut agitetur; sed gestum manuum cum aliqua gravitate subsequatur. 5. Confirmamus annuendo. Indignamur caput avertendo. Negamus leniter abnuendo. Dubitamus & admiramur illud paululum erigendo.

Vultum &
oculos,

V. Quomodo *Vultus*, præsertim *Oculi*, actionem juvant? Resp. Vultus argumento est conformandus, ita ut in rebus tristibus sit subtristis, in lætis exporrectus, in ira non nihil severior, ad amorem exhibendum blan-

blandior; desiderium & spem quadam aviditate, minas torvitate, &c. præferat. Sed cum oculi sint animi indices, vultus autem ejus imago, dominatus actionis est in oculis, quorum demissione languor, severitate ira, blanditiis amor, dejectione tristitia, aliique Affectus alia eorundem constitutione omnium optimè exprimuntur. Quos Affectus si Orator, ut dixi, in seipso priùs excitet, facilè sine præceptis, ipsa natura docente, oculos rebus conformabit. Cic. L. 3. de Orat. n. 221. *Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso dominatus est omnis oculorum. Animi est enim omnis actio, & imago animi vultus est, indices oculi.* Quare ridiculi sunt, qui vultu semper plano & eodem, oculisque vix apertis, aut in unum locum perpetuò defixis, orationem non tam agunt, quàm recitant. Nec dedecet, quamvis facies ordinariè obvertenda sit potiori parti auditorum, aliquando huc, aliàs illuc, ubi minor est frequentia, respicere.

VI. Quid de *Collo, Humeris, Brachiis, & Pedibus* dicendum? Resp. Collum nec contrahatur, nec protendatur, nec rigidum sit & immobile. Humeros jactare, attollere, deprimere, contrahere vitiosum est. Brachia ne deorsum indecorè pendeant. Cubiti nunquam innitantur cathedræ. Non nimis liberè brachia jactentur, sed maneant prope corpus, quando remissè agimus; in contentioni-

Collum. &c.

tioni-

tionibus liberiùs nonnihil possunt proferri. Sicut bene institutorum est, sinistro non uti, nisi ubi solum dextrum non sufficit, ita in cathedra credatur idem servandum, ubi nihil debet apparere, quod cultiorum oculos possit offendere. Percutere suggestum, aut pedes supplodere, res est, quæ hac ætate improbat, licet olim in usu fuerit.

Manus,

VII. Quæ est actio *Manûs*? Resp. Etiam manûs magna est actio, non tamen assidua, quod quidam ineptè factitant. Circa eam hæc ferè præcipiuntur. 1. Dextrâ ferè solâ in agendo utimur; sinistrâ non nisi tunc, quando vel sola dextra non sufficit, ut cum multitudinem latè diffusam ostendimus, vel cum necesse est monstrare manum dextram, v.g. abscindendam, si sit occasio scandali. Si sermo sit de latere dextro vel sinistro, ut, quòd ad illud in extremo Judicio locandi sint Electi, ad hoc Reprobi, non opus est uti manu sinistrâ, cum hoc officio possit in ostendendo æquè fungi dextra. 2. Motus manûs in quibusdam occasionibus conveniat rei, de qua agitur, v. g. *Attraho, Repello, Exsollo, Deprimo, Vnio, Separo, Misceo, Calum, Terra, &c.* Minimè tamen convenit quævis minuta etiam manibus velut loqui & exhibere. Imò aliqua ridiculè prorsus aut inconvenienter exhiberentur, ut pulsus organi, usus fistulæ, chelys, mallei, &c. 3. Manus, nisi in summis Affectibus, idque ipsum raro,

rò, elevata capitis altitudinem non excedat.
 4. In ostendendis quibusdam attendendum, ne agatur contra iudicium. Utì faceret, qui loquens de Christo crucifixo, Matri Joannem commendante, deorsum manum protenderet: aut qui manus conjungeret, dum idem crucifixus Patrem pro crucifixoribus orans introducit. Et similia, quæ cuivis ratio dicat.

VIII. Quomodo in quibusdam rebus particularibus manus sunt regendæ? Resp. 1. Actio in quibusdam particularibus. Ad indicandos numeros, & ad distinguendum inter Incisa, vel inter alia, exporrecta manus à dextro latere ad sinistrum, & rursus à sinistro ad dextrum modico intervallo porrigitur, & quieta sic tenetur, donec v.g. Incisum sit absolutum, volâ vel deorsum vel sursum spectante. Hortensium verò, numeros digitis computantem, videtur Cicero tacitè suggillare; quamvis hic modus aliquibus etiamnum placeat. 2. Malè tribus digitis in volam contractis, ut aliqui solent, actio solo indice & pollice fit. 3. Supplicamus manibus elatis & conjunctis, aut demissis. 4. Adversamur caput in sinistram, & ambas manus sublatas in dextram torquentes. 5. Negamus dextram manum adversam in latus dextrum removentes. 6. Interrogamus eandem modicè sublevando, ita, ut vola dicentem spectet. 7. Urgemus crebra manuum impressione. 8. Confirmamus manu

Q

manu

manu dextrâ pronâ , gravi quodam ac de-
 cente motu depressâ. 9. Timorem exhibe-
 mus manibus sublatis, aliquantum palpi-
 tantibus, & sensim versus pectus retroce-
 dentibus. 10. Irascimur, nonnunquam ma-
 nu in pugnum contracta; aliàs exporrecta,
 & ad latus extenta. Alii suggestum percu-
 tiunt; quàm bene, ipsi viderint. 11. Pœ-
 nitudinem ostendimus vultu mœsto, mani-
 bus ante pectus decussatis, & capite modi-
 cè ad latus vergente. 12. Admiramur ma-
 nibus elatis, utraque vola populum spe-
 ctante, & oculis sursum sublatis. 13. Iro-
 niam prodimus vultu nonnihil ad latus a-
 verfo & subridente, capiteq; leniter annu-
 ente. 14. Hortamur manu aliquantum cava
 & aperta identidem sublata. 15. Mitiga-
 mus manu aliquoties leniter elata, & cum
 quadam gravitate demissa. 16. Multitudo
 manibus disjunctis; paucitas conjunctis &
 cavis ostenditur. 17. Minitamur suspensio
 supercilio, indice elato & aliquoties moto.
 18. Dimittimus averfa manu celeriter mo-
 ta. 19. Prohibemus manu elata & quies-
 cente. 20. Permittimus dextrâ conversâ &
 porrectâ. Quintil. L. II. c. 3. 21. Deniq;
 cavendæ sunt quædam occupationes ma-
 nuum nugaces, quales sunt crebrò stro-
 phiolum arripere non necessitatis, sed con-
 suetudinis causâ; identidem se occupare in
 manicis,

DE PRONUNTIATIONE. 243

manicis, pileo, capillitio, &c. aliter disponendis. Vitanda etiam, quæcunque nauseam possent creare, ut sæpius tussire aut expuere, &c. Quod quidem aliqui agunt, quoties ipsos memoria deserit, ut interim spatium cogitandi nanciscantur. Nec ægrè causam talium intercapedinum auditores coniiciunt, & tacitè irrident.

Q 2

LI.